

Szczepan Miłosz*

ROLA AKUMULACJI KAPITAŁU WE WZROŚCIE GOSPODARCZYM
RFN W LATACH 1950—1970

Poziom akumulacji kapitału ma duże znaczenie dla rozwoju gospodarczego, od niego bowiem zależy tempo wzrostu gospodarczego. Zależność między akumulacją a wzrostem gospodarczym z jednej strony zależy od poziomu akumulacji w danym okresie, z drugiej zaś — akumulacja determinuje potencjalne możliwości osiągnięcia przez dany kraj wysokiego tempa wzrostu w przyszłości. Pod względem tempa wzrostu w analizowanym dwudziestoleciu gospodarka RFN zajmowała w każdym badanym okresie czołowe miejsce w świecie.

Przeciętny wzrost produkcji przemysłowej w RFN wynosił około 8% rocznie, a produktu społecznego około 7%.

Wysokie tempo wzrostu produkcji przemysłowej i dochodu narodowego w RFN zależało głównie, wg licznych publikacji¹, od realizowanej stopy akumulacji, znacznie przewyższającej ten wskaźnik w większości wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych.

Udział akumulacji w produkcie społecznym brutto w RFN wynosił w dwudziestoleciu około 23,4%, podczas gdy w innych krajach kapitalistycznych około 18% (zob. wykres 1).

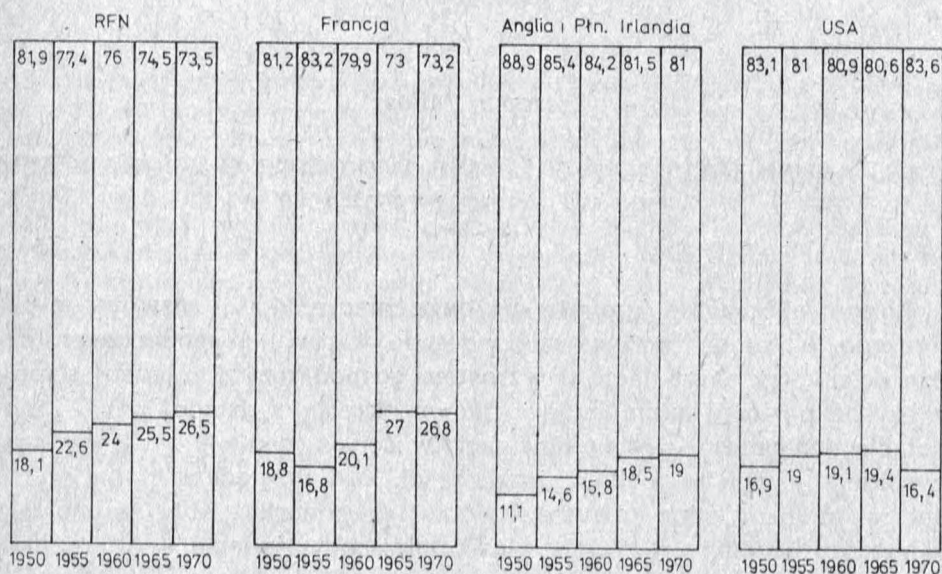
Ważnym elementem procesów akumulacji (a raczej wykorzystania akumulacji), dzięki któremu RFN osiągnęła wysoką stopę wzrostu gospodarczego, były wydatki inwestycyjne. Udział inwestycji netto w globalnych inwestycjach dwudziestolecia 1950—1970 RFN był

* Dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej Kapitalizmu Instytutu Ekonomii Politycznej UŁ.

¹ E. Baumgart, *Die Finanzierung der industriellen Expansion in der Bundesrepublik*, Berlin 1960; W. Ehrlicher, *Geldkapitalbildung und Rekapitalbildung*, Tübingen 1956; R. Fischer, *Die Westdeutsche Staatshaushalt*, Berlin 1966.

Wykres 1

Podział produktu społecznego wybranych wysoko rozwiniętych krajów
kapitalistycznych

Zródło: Statistisches Jahrbuch für die BRD 1956, 1965, 1971, Wiesbaden.

znaczny i w poszczególnych okresach tempo wzrostu inwestycji netto było równe tempu wzrostu produkcji przemysłowej. Dawało to impulsy dla szybkiego wzrostu produkcji przemysłowej i dochodu narodowego. Natomiast we wszystkich krajach kapitalistycznych obserwujemy zjawisko zmniejszania się udziału nowych inwestycji w inwestycjach globalnych. Na przykład udział akumulacji netto (inwestycje produkcyjne + inwestycje w zapasy) w dochodzie narodowym Anglii obniżył się z 10% w 1900 r. do około 3% w 1960 r., przy jednoczesnym spadku udziału inwestycji brutto z 11,4% do 9%².

W USA podobnie udział akumulacji netto obniżył się w analogicznym okresie z 12,7% do 3,1%, podczas gdy inwestycje brutto z 24,2% do 20%.

Trzecim czynnikiem powojennego rozwoju i tworzenia nowego mechanizmu akumulacji w RFN była rosnąca bezpośrednia i pośrednia rola państwa. Znajduje to wyraz po pierwsze we wzroście udziału sek-

² J. Zawadzki, *Kapitalizm współczesny. Szkice ekonomiczne*, Warszawa 1967, s. 131, 145.

Tablica 1

Udział amortyzacji w produkcie społecznym brutto i inwestycjach brutto w RFN
w latach 1950—1970

Rok	Produkt społeczny brutto	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Udział amorty-	Udział amorty-
				zacji w produk- cie społecznym brutto	zacji w inwesty- cjach brutto
		mld DM			%
1950	97,9	18,14	10,08	10,3	55
1955	180,4	40,66	14,83	7,5	36
1960	296,8	70,03	24,81	8,3	34
1965	453,4	128,01	47,08	14,0	38
1970	685,4	181,08	74,78	10,8	35

Zródło: Statistisches Jahrbuch für die BRD 1956, 1965, 1971, Wiesbaden.

tora państwowego w gospodarce RFN, po drugie w coraz większym
wpływie państwa na proces akumulacji i kierunki inwestowania.

Tablica 2

Udział państwa w produkcie społecznym netto w RFN
w latach 1950—1970

Rok	Produkt społeczny netto	Udział państwa	
		mld DM	%
1950	87,8	36,4	41,8
1955	165,5	67,4	41,4
1960	270,5	112,5	43,5
1965	403,5	164,5	46,9
1970	610,8	256,7	42,0

Zródło: Wirtschaft und Statistik 1963, Wiesbaden, s. 583, 488,
1973, s. 17.

PROPORCJE PODZIAŁU PRODUKTU SPOŁECZNEGO RFN W LATACH 1950—1970 A WZROST GOSPODARCZY

UDZIAŁ AKUMULACJI W PRODUKCIE SPOŁECZNYM RFN — STRUKTURA FUNDUSZU AKUMULACJI

W początkowym okresie funkcjonowania nowego mechanizmu go-
spodarczego (tj. 1948—1950) podstawową część funduszu akumulacji

stanowił kapitał obrotowy, który w postaci zapasów towarowych był głównym w tym okresie źródłem upłynniania wprowadzonych do obiegu nowych pieniędzy. Poziom zapasów w pierwszym roku reformy (1948) wynosił 1,5 mld DM, w 1949 — 2,9 mld DM, a następnie w roku 1950 — 3,6 mld DM³.

Można przyjąć, że pierwsze lata — 1948 i 1949 — funkcjonowania nowego mechanizmu upłynęły pod znakiem stosunkowo niskiej wartości zapasów towarowych.

Po 1950 r. wzrost zapasów towarowych był już tylko możliwy z bieżącej, jeszcze dość małej produkcji i stosunkowo niewielkiego importu.

W latach tych można zaobserwować pierwsze oznaki inflacji gospodarczej, wyrażającej się dość znacznym wzrostem cen. Zostało to spowodowane z jednej strony brakiem surowców przemysłowych, z drugiej zaś stosunkowo dużą siłą nabywczą właścicieli kapitału, których reforma walutowa wyposażyla w środki pieniężne. O ile na rynku środków produkcji dało się odczuć silnie działającą presję inflacyjną, o tyle na rynku *sensu stricto* konsumpcyjnym niskie płace i duży przyrost produkcji spowodował, że zaczęto odczuwać nadwyżki towarów konsumpcyjnych.

Jak widzimy, w pierwszych dwóch latach rozruchu nowego mechanizmu akumulacji z jednej strony obserwujemy silne tendencje inflacyjne, a z drugiej — tendencje przeciwne. Zjawiska te stwarzały poważne trudności w realizacji nowej polityki gospodarczej i trwały praktycznie od momentu wejścia w życie planu pomocy amerykańskiej, tzw. Planu Marshalla.

Nowy rząd zachodnioniemiecki w celu wzmocnienia pozycji eksportowej i poprawienia koniunktury na rynku wewnętrznym podjął w latach 1949 i 1950 dwie ważne decyzje, które miały na celu usprawnić funkcjonowanie systemu. We wrześniu 1949 r. po zdewaluowaniu funta angielskiego o 30,5% nastąpiła dewaluacja marki, której nowy kurs wynosił 23,8 centów (poprzednio w dniu reformy ustalono kurs na 30 centów). Nowy kurs marki miał ułatwić ekspansję eksportową RFN i stał się ważnym instrumentem nowej polityki gospodarczej.

Drugą, dość ważną decyzją, która miała zapobiec złej koniunkturze, był program rządu dotyczący zwiększenia zatrudnienia i budownictwa mieszkaniowego w oparciu o pomoc finansową z Bank Deutsche Länder. Ogólna suma, którą przeznaczono na realizację tych zamierzeń wynosiła 2 mld DM. W związku z tym już w 1955 r. obserwujemy dość duży przyrost stopy akumulacji, która stanowiła około 23% produktu społecznego brutto — przy 18,1% w roku 1950 (zob. tabl. 4). W następnych

³ Statistisches Jahrbuch für die BRD 1952, Wiesbaden, s. 454.

latach fundusz akumulacji wzrósł do 26⁰/₀ produktu społecznego brutto przy dużym przyroście wartości zarówno produktu społecznego brutto, jak i akumulacji, co znacznie wyprzedzało tempo wzrostu produktu społecznego brutto (11,5—krotny wzrost akumulacji i 8,5—krotny wzrost produktu społecznego brutto).

Dla podkreślenia roli akumulacji w rozwoju gospodarczym RFN warto porównać przedstawione w tabl. 3 dane z realizowaną przez rozwinięte kraje kapitalistyczne stopą akumulacji.

W RFN udział akumulacji w produkcie społecznym w porównywanym okresie był jednym z najwyższych, jakie realizowano wśród wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Jedynie Francja w ostatnim analizowanym okresie posiadała nieznacznie wyższy fundusz akumulacji.

W globalnych inwestycjach wydatki inwestycyjne przemysłu RFN stanowiły w każdym okresie największą część globalnych wydatków.

Jak wynika z tabl. 4, udział inwestycji przemysłowych stanowił od 30,5⁰/₀ do 41⁰/₀ ogólnych nakładów inwestycyjnych i tylko budownictwo mieszkaniowe swoją dynamiką dorównywało gałęziom przemysłu. Na podkreślenie zasługiwał też fakt, że tempo wzrostu inwestycji w przemyśle prawie w każdym roku przekraczało tempo wzrostu produkcji przemysłowej⁴, co świadczyło o dynamicznym wzroście potencjału produkcyjnego w dziale przemysłu.

W poszczególnych latach wyraźnie zmieniała się struktura gałęziowa inwestycji w przemyśle.

W pierwszym okresie (1948—1955) obserwujemy dość szybki przyrost inwestycji w przemyśle ciężkim, do czego głównie przyczyniła się polityka rządu „bońskiego”. W ramach tzw. „ustawy inwestycyjnej” gałęzie, które miały w tym okresie znaczenie priorytetowe dla rozwoju, tj. hutnictwo żelaza i stali, energetyka, górnictwo i przemysł węglowy otrzymały w ramach przemysłowych odpisów z innych gałęzi pożyczkę w wysokości 1 mld DM.

Analizując strukturę inwestycji w przemyśle należy stwierdzić, że w globalnych inwestycjach przemysłowych RFN w każdym analizowanym okresie udział wydatków na urządzenia i maszyny stanowił wysoki procent ogólnych wydatków inwestycyjnych w tym dziale. Świadczyć to może o istniejących rezerwach zaplecza inwestycyjnego, które mimo działań wojennych nie uległo całkowitemu zniszczeniu.

Z drugiej zaś strony systematyczny wzrost udziału urządzeń i maszyn (1950 — 66,2⁰/₀, 1955 — 69,8⁰/₀, 1965 — 73,5⁰/₀) w globalnych wy-

⁴ Por. *Zmiany w strukturze przemysłu USA, Anglii, RFN po II wojnie światowej*, Warszawa 1965, s. 448.

Tablica 3

Proporcje podziału produktu społecznego brutto w RFN w latach 1950—1970
w mld DM (ceny bieżące)

Rok	Produkt społeczny brutto	Akumulacja		Konsumpcja zbiorowa		Konsumpcja prywatna		Udział zagranicy		Zapasy towarowe	
		wartość	%	wartość	%	wartość	%	wartość	%	wartość	%
1938	47,9	9	18,7	9,9	20,6	29	60,7	—	—	—	—
1949	78,3	15,6	19,86	14,5	18,51	50	63,85	—3,3	—4,21	1,5	1,91
1950	97,9	18,1	18,6	14,0	14,3	63,85	64,85	—1,3	—1,32	3,7	3,77
1955	180,4	40,7	22,56	23,8	13,20	106,2	58,87	4,1	2,27	5,6	3,1
1960	296,8	70,6	23,78	40,4	13,61	170,0	57,40	7,0	2,35	8,5	2,86
1965	453,4	119,0	26,24	70,0	15,43	256,0	56,46	—0,6	—0,11	9	1,98
1970	685,4	181,0	26,43	109,0	15,90	369,0	53,83	11,1	1,61	15,3	2,23

Źródło: Statistisches Jahrbuch für die BDR 1956, s. 158; 1965, s. 508; 1971, s. 501; Wirtschaft und Statistik 1963, s. 587; 1972, s. 482.

Tablica 4

Struktura nakładów inwestycyjnych RFN w latach 1950—1970 (w %)

Dział	1938	1950	1955	1960	1965	1970
Przemysł	17,2	30,5	35,0	40,0	35,1	41,5
Energetyka	6,4	8,2	7,9	8,3	8,1	6,8
Rolnictwo	7,7	8,7	5,1	4,1	5,8	5,1
Budownictwo	17,6	24,7	26,0	28,1	29,1	23,5
Komunikacja	20,8	13,8	14,1	8,3	9,2	7,8
Handel	19,6	6,6	5,1	4,1	2,9	4,1
Administracja	10,7	7,5	6,8	7,1	9,8	11,2

Zródło: Deutsche Wirtschaft Institut, „Berichte” 1952, nr 23, s. 6; Wirtschaft und Statistik 1963, s. 713 oraz obliczenia własne na podstawie Statistisches Jahrbuch für die BRD 1956, 1965, 1971.

Tablica 5

Struktura nakładów inwestycyjnych w przemyśle RFN (w %)

Gałęzie	1948	1955	1960	1965	1970
Hutnictwo żelaza i stali	6,1	14,6	11,1	8,3	6,2
Hutnictwo metali nieżelaznych	1,1	1,4	1,6	1,4	1,7
Przemysł paliwowy i wyroby z ropy i węgla	10,6	12,1	14,3	5,2	2,5
Produkcja energii elektrycznej	17,9	18,9	15,8	15,8	14,2
Przemysł budowy maszyn	18,4	21,0	21,5	27,7	29,0
Przemysł chemiczny	9,6	11,6	12,9	18,5	15,9
Przemysł budowy pojazdów	7,5	3,8	4,2	5,6	8,9
Przemysł materiałów budowlanych	2,8	3,2	2,9	2,1	3,8
Przemysł szklarski	1,5	1,1	1,1	0,9	0,6
Przemysł lekki	9,9	5,0	5,6	4,2	4,7
Przemysł spożywczy	13,2	5,9	7,5	9,2	10,7
Inne	1,4	1,4	1,5	1,3	1,8

Zródło: Obliczenia własne na podstawie Statistisches Jahrbuch für die BRD 1956, 1965, 1971; Wirtschaft und Statistik 1972, s. 394.

datkach inwestycyjnych działu przemysłu świadczyć może o realizowanym typie postępu technicznego i typie wzrostu gospodarczego.

Tablica 6

Struktura inwestycji na urządzenia i budownictwo w przemyśle RFN w cenach każdorocznych

Rodzaj inwestycji	1936	1950	1955	1960	1965	1970
Urządzenia	66,9	66,2	69,8	71,7	73,5	72,8
Budynki	33,1	33,8	30,2	28,3	26,5	27,2

Zródło: Statistisches Jahrbuch für die BRD 1971, s. 494 oraz Wirtschaft und Statistik 1963, s. 588.

WPŁYW AKUMULACJI KAPITAŁU NA WZROST GOSPODARCZY RFN W LATACH 1950—1970

Pod pojęciem akumulacji rozumie się zazwyczaj proces zamiany części dochodu narodowego (produktu społecznego netto) w kapitał funkcjonujący.

W statystykach burżuazyjnych pojęcie akumulacji utożsamiane jest zwykle z potencjalnymi oszczędnościami⁵. Zgodnie z wyżej wymienionymi założeniami stopa akumulacji będzie udziałem globalnych oszczędności w produkcie społecznym. W tym miejscu należy podkreślić, że utożsamianie globalnych oszczędności z akumulacją maskuje obraz rzeczywistego źródła jej powstawania⁶. Stwarza to pozory, że akumulacja, a więc i tempo wzrostu gospodarczego w kapitalizmie zależy głównie od wstrzemięźliwości od konsumpcji, a nie od rozmiarów wartości dodatkowej. Tożsamość oszczędności i akumulacji powoduje, że do przedmiotów akumulacji zalicza się, obok zysków kapitalistycznych, dochody robotników z płac, których skłonność do oszczędzania jest równa niemal zero albo nawet ujemna (konsumpcja z kredytów).

Mając na uwadze powyższe niedoskonałości pojęciowe możemy jednak dla naszej dalszej analizy przyjąć definicję akumulacji, pamiętając przy kreowaniu wniosków końcowych o rzeczywistych źródłach akumulacji.

Do akumulacji należy więc zaliczyć:

- przyrost kapitału trwałego, na który składają się inwestycje produkcyjne netto (I_p) — *nettoinvestment*,
- przyrost kapitału obrotowego lub przyrost zapasów towarowych (I_z) — *vorratsveränderung*,
- przyrost środków pieniężnych (A_p) — tzw. akumulacja pieniężna:

$$A = I_p + I_z + A_p$$

Wydaje się celowe dla naszej dalszej analizy wyodrębnienie z akumulacji globalnej tzw. akumulacji realnej, która bezpośrednio uczestniczy w procesach powiększania majątku produkcyjnego:

$$A_r = I_p + I_z$$

gdzie:

A_r — akumulacja realna.

⁵ Tak pojęta definicja akumulacji odpowiada w statystykach angielskich i amerykańskich pojęciu *net capital*, a w statystyce zachodnioniemieckiej pojęciu *anlageinvestition*.

⁶ *Teorie wzrostu ekonomicznego a współczesny kapitalizm*, Warszawa 1962, s. 148.

Do akumulacji realnej zalicza się przyrost inwestycji w kapitał trwały i przyrost inwestycji w zapasach towarowych⁷. Strukturę akumulacji realnej określa współczynnik stopnia proporcjonalności akumulacji realnej (n):

$$n = \frac{I_p}{I_z}$$

gdzie:

n — współczynnik akumulacji realnej.

Wzrost współczynnika proporcjonalności akumulacji oznacza, że w akumulacji relatywnie rośnie udział inwestycji w kapitał trwały (*vermögen anlage*), a względnie maleje udział zapasów. Obniżenie współczynnika „ n ” występuje zazwyczaj w okresach recesji i kryzysów gospodarczych, kiedy w wyniku spadku efektywnego popytu powstają nadwyżki towarowe. Wówczas wzrost zapasów towarowych jest szybszy od wzrostu inwestycji produkcyjnych.

Mierniki efektywności akumulacji

W literaturze ekonomicznej poświęconej problematyce wzrostu gospodarczego⁸ do głównych jego czynników zwykło się zaliczać:

- przyrost zatrudnienia w sferze produkcji materialnej,
- przyrost wydajności pracy żywej,
- inwestycje produkcyjne,
- efektywność inwestycji.

Tempo wzrostu gospodarczego (r) zależy więc od sumy stóp wzrostu zatrudnienia (α) i wzrostu wydajności pracy (β):

$$r = \alpha + \beta$$

Przy uwzględnieniu czynników pośrednich stopa wzrostu gospodarczego (r) zależy od wydatków w inwestycje produkcyjne i od współczynnika efektywności inwestycji:

$$r = I_p \frac{1}{K_o}$$

⁷ Por. A. Krawczewski, *Akumulacja kapitału w RFN*, Warszawa 1969, s. 31.

⁸ Por. M. Kalecki, *Zarys teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej*, Warszawa 1968, s. 11; J. Górski, *Z teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej*, [w:] *Z teorii i praktyki polityki gospodarczej*, Warszawa 1972, s. 41—78.

gdzie:

K_0 — współczynnik efektywności inwestycji.

Współczynnik efektywności inwestycji określa nam wydatki poniesione na powiększenie dochodu narodowego o jednostkę. Analogicznie jak przy mierzeniu efektywności inwestycji możemy mierzyć koszty akumulacji poniesione na przyrost dochodu narodowego. Jeżeli łączną akumulację (A) podzielimy przez przyrost dochodu narodowego, to otrzymamy wskaźnik obrazujący nam jakie ponosimy nakłady z akumulacji na przyrost dochodu narodowego:

$$K_a = \frac{A}{\Delta D}$$

gdzie:

D — zmiany w dochodzie narodowym,

A — akumulacja globalna,

K_a — współczynnik efektywności akumulacji globalnej.

Współczynnik efektywności akumulacji globalnej określa jakie musimy ponieść wydatki z akumulacji globalnej na przyrost dochodu narodowego o jednostkę. Ponieważ akumulacja pieniężna jest w praktyce trudna do uchwycenia i weryfikacji wydaje się, że celowym przy dalszej analizie jest skonstruowanie miernika, który pokazałby kapitałochłonność tzw. akumulacji realnej⁹.

$$k_r = \frac{A_r}{\Delta D}$$

gdzie:

k_r — współczynnik efektywności akumulacji realnej,

A_r — akumulacja realna.

Porównanie krańcowego współczynnika kapitałowego inwestycji i współczynnika akumulacji realnej powinno doprowadzić do wyodrębnienia kategorii ukazującej najogólniej strukturę akumulacji albo, mówiąc inaczej, strukturę kapitałową akumulacji:

$$r_1 = K_r - K$$

⁹ Por. Krawczewski, *op. cit.*, s. 36.

gdzie:

r_1 — różnica współczynników.

Wzrost r_1 oznacza, że w skumulowanej części dochodu narodowego coraz większa część przypada na przyrost środków obrotowych (zapasów towarowych), a coraz mniejsza na przyrost inwestycji w kapitał trwały.

Zmiany zachodzące we współczynniku r_1 mogą także świadczyć o procesach racjonalnego zastosowania akumulacji, jeżeli r_1 przedstawimy jako stosunek inwestycji w kapitał obrotowy lub zapasy towarowe (I_z) do przyrostu dochodu narodowego ($r_1 = \frac{I_z}{D}$). Wzrost współczynnika r_1 oznaczać może, że przyrost dochodu narodowego jest związany z większym niż poprzednio stanem zapasów towarowych. Obniżenie r_1 oznacza w pewnym sensie stopień racjonalizacji wykorzystania funduszu akumulacji realnej, gdzie udział inwestycji netto relatywnie rośnie.

Rola inwestycji w procesie wzrostu gospodarczego w latach 1950—1970. Ostateczne wykorzystanie produktu społecznego netto

Jak pokazują dane zawarte w tabl. 7, w całym omawianym okresie (1950—1970) udział inwestycji netto w produkcie społecznym RFN był znaczny i wahał się w granicach 13,4‰—21,3‰. Szczególnie korzystne proporcje nakładów inwestycyjnych przy stosunkowo dużym udziale nowych maszyn i urządzeń produkcyjnych w inwestycjach globalnych współdecydowały o efektywności inwestycji w gospodarce RFN. Podstawowym źródłem finansowania inwestycji i to zarówno państwowych, jak i prywatnych były dochody sektora prywatnego, a więc dochody z pracy najemnej, dochody przedsiębiorstw w postaci zysków niepodzielnych oraz dochody z działalności gospodarczej i majątkowej. W analizowanym okresie obserwujemy (zob. tabl. 9) znacznie szybszy wzrost oszczędności w sektorze prywatnym niż konsumpcji prywatnej. W tym okresie konsumpcja prywatna wzrosła 5-krotnie, a oszczędności sektora prywatnego 10-krotnie.

Jeżeli chodzi o relacje konsumpcji i oszczędności państwa to stopa wzrostu tych parametrów utrzymywała się na tym samym poziomie. Świadczyło by to o wyznaczeniu poziomu globalnych oszczędności poprzez oszczędności prywatne. Z drugiej strony stosunkowo duża nadwyżka oszczędności prywatnych świadczy o ograniczonych możliwo-

Tablica 7

Ostateczne wykorzystanie produktu społecznego netto w latach 1950—1970.
Ceny bieżące

Treść	1950	1955	1960	1965	1970
Produkt społeczny netto	87 820	165 579	270 560	403 500	608 060
Sektor państwa					
Dochody					
wartość mln DM	13 360	28 630	44 400	65 500	85 830
udział w Psn ^a %	15,2	17,3	16,4	16,2	14,1
Konsumpcja					
wartość mln DM	14 000	23 820	40 400	69 600	108 240
udział %	104,8	83,2	90,99	106,2	126,1
Oszczędności					
wartość mln DM	—640	+4 810	+4 000	—4 100	—22 410
udział %	—4,8	6,8	0,01	—6,2	—26,1
Inwestycje					
wartość mln DM	1 420	3 930	7 840	17 190	25 930
udział %	10,6	13,7	17,6	26,2	30,2
Sektor prywatny					
Dochody					
wartość mln DM	74 460	136 940	226 160	338 000	522 230
udział %	84,8	82,7	83,6	83,8	85,9
Konsumpcja					
wartość mln DM	63 360	106 190	170 030	255 100	370 330
udział %	85,1	77,5	75,2	75,5	71,0
Oszczędności					
wartość mln DM	11 100	20 750	56 130	82 900	152 000
udział %	14,9	22,5	24,8	24,5	29,0
Inwestycje					
wartość mln DM	6 660	21 900	36 540	54 450	92 410
Inwestycje w zapasy					
wartość mln DM	3 670	5 590	8 590	8 000	11 200
Inwestycje prywatne netto					
wartość mln DM	10 330	27 490	45 130	62 450	103 610
udział %	13,9	20,1	19,9	18,5	19,8
Akumulacja pieniężna	770	3 260	11 000	20 450	48 390
Inwestycje netto globalne	mln DM	11 750	31 420	52 970	79 640
udział %	13,4	19,0	19,6	19,7	21,3
Akumulacja pieniężna globalna	mln DM	—1 290	+4 140	+7 150	—840
					—60

^a Produkt społeczny netto.

Zródło: Wirtschaft und Statistik 1963, s. 579; 1972, s. 479.

ciach inwestycyjnych w tym sektorze. Duża część oszczędności prywatnych została ostatecznie konsumowana w sektorze państwowym.

Potwierdzają powyższe tezy dane zawarte w tabl. 7. W analizowanym dwudziestoleciu (1950—1970) globalne oszczędności były minimalnie większe od globalnych inwestycji. Występowanie nadwyżki oszczędności pieniężnych nad inwestycjami stanowi wyraźny dowód, że równowaga *ex post* oszczędności i inwestycji nie została osiągnięta. Oznacza to, że decyzje o przeznaczeniu dochodów nie wydatkowanych na konsumpcję nie pozostają w ścisłej zależności z decyzjami inwestycyjnymi.

W ostatnim analizowanym okresie 1960-1970 oszczędności prywatne znacznie przewyższały oszczędności globalne. Natomiast w sektorze państwowym zniknęły nadwyżki oszczędności pieniężnych, a rosły inwestycje państwa (3,5-krotny wzrost w 1970 r. w porównaniu z rokiem 1960, podczas gdy inwestycje prywatne w tym samym okresie wzrosły tylko 2,5 raza). W ten sposób część oszczędności prywatnych zostaje wykorzystywana przez sektor państwowy na cele inwestycyjne. Dość charakterystycznym momentem przy porównywaniu roli państwa i sektora prywatnego we wzroście gospodarczym wydaje się być analiza krańcowej skłonności do konsumpcji lub krańcowej skłonności do akumulacji.

Tablica 8

Skłonność do konsumpcji państwa i sektora prywatnego,
w latach 1950—1970 (średnie roczne)

Lata	Skłonność do konsumpcji		
	globalna	Sektor	
		państwowy	prywatny
1950—1955	0,86	0,92	0,80
1956—1960	0,82	0,87	0,77
1961—1965	0,88	1,02	0,75
1966—1970	0,95	1,16	0,74

Źródło: Obliczenia własne.

Skłonność do konsumpcji w sektorze państwowym, w każdym badanym okresie, przewyższa ten sam współczynnik w sektorze prywatnym. Nie jest to zjawisko, które dotyczy tylko gospodarki RFN, ale jest to proces charakterystyczny dla wszystkich państw kapitalistycznych. Budżet państwa, którego głównym źródłem dochodów są podatki nie jest w stanie efektywnie finansować polityki szybkiego wzrostu przy ciągle rosnących wydatkach państwa, a głównie wydatkach zbrojeniowych.

Począwszy od 1950 r. współczynnik skłonności do konsumpcji w sektorze prywatnym maleje co oznaczałoby, że udział akumulacji w tym

sektorze w produkcji społeczną ciągle rośnie. Prowadzi to nieuchronnie do obniżenia tempa wzrostu spożycia, a w szczególności do spadku udziału płac w pracy najemnej w produkcji społecznej.

Efektywność akumulacji kapitału RFN w latach 1960—1970

W dotychczasowych rozważaniach przedmiotem naszej analizy były zmiany zachodzące w strukturze akumulacji i w sektorze produktu społecznego. Obecnie spróbujemy się zastanowić, jak zmiany w strukturze produktu społecznego i w strukturze akumulacji wpływają na długofalowe tendencje kształtowania się akumulacji realnej i globalnej.

Tablica 9

Efektywność akumulacji kapitału w RFN w latach 1950—1970 (średnie roczne)

Lp.	Treść	1950—1955	1956—1960	1961—1965	1966—1970
1	Przyrost produktu społecznego netto mln DM	15 392	21 884	25 548	39 044
2	Inwestycje w kapitał trwały mln DM	15 225	33 386	60 354	84 224
3	Inwestycje w zapasy mln DM	3 808	4 402	5 040	8 060
4	Akumulacja realna (2+3)	19 033	37 788	65 394	92 284
5	Akumulacja globalna mln DM	22 185	46 720	69 584	96 274
6	Współczynnik proporcjonalności akumulacji realnej (2:3)	3,99	7,58	12,1	7,95
7	Współczynnik kapitałowy inwestycji (2:1)	0,98	1,52	2,36	2,15
8	Współczynnik kapitałowy akumulacji realnej (4:1)	1,23	1,78	2,56	2,36
9	Współczynnik kapitałowy akumulacji globalnej (5:1)	1,44	2,13	2,72	2,17
10	Różnica współczynników (8—7)	0,25	0,26	0,20	0,21
11	Różnica współczynników (9—7)	0,21	0,35	0,16	0,10

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z *Wirtschaft und Statistik* 1963, s. 582; 1972, s. 481.

Analizując dane zawarte w tabl. 9 możemy stwierdzić, że w strukturze akumulacji w całym analizowanym dwudziestolecu zachodzą dość istotne zmiany. Obserwujemy mianowicie do okresu lat 1961—1965 stały wzrost współczynnika proporcjonalności akumulacji. Tendencja ta przyczyniła się w tym okresie do wzrostu wszystkich analizowanych współczynników, a więc:

- współczynnika kapitałowego inwestycji z 0,98 do 2,36,
- współczynnika kapitałowego akumulacji realnej z 1,23 do 2,56,
- współczynnika kapitałowego akumulacji globalnej z 1,44 do 2,72.

Świadczyło to o coraz wyższych kosztach wzrostu gospodarczego, zarówno przy uwzględnieniu kosztów inwestycyjnych jak i kosztów związanych z akumulacją.

W ostatnim analizowanym okresie (1966—1970) wszystkie wyżej wymienione parametry uległy obniżeniu, przy czym największe zmiany dokonały się w współczynniku akumulacji globalnej; zmniejszył on się z 2,72 do 2,17. Współczynnik kapitałowy akumulacji globalnej liczony jako relacje akumulacji globalnej do przyrostu produktu społecznego netto informuje nas o efektach wykorzystania całej akumulacji pieniężnej do akumulacji realnej. Obniżenie tego współczynnika świadczyć może o coraz lepszym wykorzystaniu potencjalnych oszczędności na cele inwestycyjne.

Spróbujmy sformułować ogólny wniosek z naszych dotychczasowych rozważań dotyczących akumulacji. We wzroście gospodarczym RFN w analizowanym okresie można wyodrębnić dwie fazy wpływu akumulacji na wzrost gospodarczy; w pierwszej, obejmującej lata 1950—1965, obserwujemy stały wzrost nakładów inwestycyjnych znacznie wyprzedzających tempo wzrostu akumulacji globalnej. Może to świadczyć o tym, że w tych latach gospodarka RFN realizowała typ wzrostu gospodarczego charakteryzujący się stosunkowo dużą kapitałochłonnością. Druga faza, tj. lata 1965—1970, była etapem czerpania korzyści z zastosowania kapitału. Obserwujemy w tym okresie spadek tempa wzrostu inwestycji i akumulacji, co bezpośrednio prowadziło przy danym tempie wzrostu produktu społecznego do obniżenia kapitałochłonności wzrostu.

Wszystko to zadecydowało o wejściu gospodarki RFN w ostatnim analizowanym pięcioleciu w okres wzrostu gospodarczego, w którym dominującą rolę odgrywają: bardziej racjonalne wykorzystanie potencjału produkcyjnego oraz postęp techniczno-organizacyjny.

Szczepan Miłosz

ROLE OF ACCUMULATION IN ECONOMIC GROWTH OF THE FRG 1950—1970

The paper is an attempt at presentation of factors which played a primary role in creation of the new accumulation mechanism of the FRG.

Among main factors determining the process of the capital accumulation the author lists:

— active role of the West German government, which especially in the first

period participated actively in stimulation of the economic growth process in the Federal Republic of Germany,

— favourable structure of the capital in western territories of the former 3rd Reich.

Next the author analyzes the impact of the capital accumulation on economic growth taking into account such phenomena as:

- share of accumulation in the Gross National Product of the FRG,
- role of investments in the economic growth process,
- effectiveness of capital accumulation in the FRG.